

גליון זה יוצא לאור לאחר אסון שבעה באוקטובר, בשעה שבמדינה מתחוללת מלחמה. לכאורה סוגיות של הוראה רב-תרבותית רחוקות מאוד מדעתנו בעת זו, אך למעשה הן רלוונטיות מאי פעם. בימים אלו, כשהאדמה רועדת תחת רגלינו, אנו שואלות כיצד אנו, אנשי ונשות הסגל האקדמי, יכולים להיות קשובים לשיח בכיתה ולקדם למידה רלוונטית. סימני השאלה, שרק הולכים ומתרבים, מותירים אותנו עם סימן קריאה אחד ברור, והוא הנחיצות של הוראה רב-תרבותית ושל מחקר ופיתוח כלים שיאפשרו לנו לקדם ערכים של חיים משותפים.

בציפייה לימים טובים מאלה,

עורכות הגליון

דבר העורכות **רחל הלל-אברהם, טליה שגיב ומיכל ענבר**

הגיליון החמישי של כתב העת 'קשת' עוסק באחת הסוגיות המורכבות של האקדמיה – הכניסה אל עולם תרבותי לא מוכר והחשיפה לשפה אקדמית, לחומרי לימוד ולצורות הוראה חדשות. הזרות מעמיקה ומתחדדת כאשר הסטודנטים מגיעים מקבוצות תרבותיות שאינן דוברות את 'השפה האקדמית' ואת ההביטוס שמייצר אותה. בחברה רב-תרבותית, כמו זו הישראלית, סוגיה דומיננטית זו משפיעה לא רק על ציבור הלומדים, אלא גם על סגל ההוראה.

הסוגיה של רב-תרבותיות באקדמיה עמדה לנגד עינינו עוד מראשית התהוותה של הפקולטה לחינוך וחברה בקריה האקדמית אונז, והיא הפכה נוכחת יותר ויותר עם התרחבותה; בשיחות המסדרון, בשיבות הסגל ובסמינרים. לנוכח זאת החלטנו לצאת למסע כתיבה משותף שעניינו הוראה באקדמיה רב-תרבותית, ובספטמבר 2017 התכנסנו קבוצת חוקרות וחוקרים למפגש בן יומיים, שהיה תחילת הדרך בתהליך כתיבה אוטו-אתנוגרפית בנושא הוראה באקדמיה רב-תרבותית. תוצריו של התהליך מובאים בגיליון מיוחד זה.

הגיליון שלפנינו שם במרכז הבמה את הנושא של השכלה גבוהה ורב-תרבותיות באקדמיה. ייחודו בכך שהוא מבוסס על מחקר פנומנולוגי של חוויותינו כמרצים ועל מחקרים הממוקדים בתפיסות של מרצים או סטודנטים בעת מפגש מרובה תרבויות המתרחש בקמפוס או בכיתה.

אחד המאפיינים הבולטים בקמפוס הרב-תרבותי הוא השוני בין מרצים לסטודנטים; שוני שמקורו בתפקיד שיש לכל אחד באקדמיה, אך גם בהבדלי המעמד והשייכות התרבותית. כתוצאה מכך נוצר פרדוקס – בין המרחב האקדמי המאחד ובין השונות שמקורה בהבדלים הרב-תרבותיים ובאה לידי ביטוי כל העת. חלקו הראשון של גיליון זה עוסק באותם רגעים שבהם השונות נוכחת. מלאכי קרנצלר, מרצה דתי (שאינו חרדי), מלמד גברים חרדים בקמפוס מופרד מגדרית. הוא אוסף את חוויותיו בכיתה כדי לדון באופן שבו הוא מנהל עם עצמו משא ומתן שנע בין קשיחות ובין גמישות תרבותית ואקדמית. מאמרו של קרנצלר מלמד כי מפגשים בין-תרבותיים מעוררים אי-הבנות, או בלשוננו – קצרים בזרימה ובהולכה של הלמידה. הניסיון ליישב את המתחים הנוצרים אגב כך מוליד סביבת למידה מתפתחת ודינמית.

מאמרה של שירה סופר-ויטל ממשיך את הקו המתודולוגי הזה, ודן במפגש של מרצה יהודייה, דוברת עברית וערבית, עם סטודנטים מהחברה הערבית. סופר-ויטל מתעמקת בהיווצרותן של אי-הבנות הדדיות שעל בסיסן אנו נוטים לסמן את הסטודנטים כמי שמחזיקים ב'תפיסות שגויות'. כמענה לתפיסות הדיכוטומיות של ידע 'שגוי' מול 'ראוי', המחברת מציעה את שיטת 'ההכרה החמה' בהקשר של הוראה רב-תרבותית. שיטה זו מאפשרת להכיר בידע של הסטודנטים כידע בעל ערך בעזרת הכלים והידע האקדמי. מאמרו של רחל הלל-אברהם, הילה העליון ואילן רחימי ממשיך לעסוק בזירה זו, שבה, טוענים המחברים, המפגש הבין-תרבותי רווי בשתיקות של סטודנטיות וסטודנטים שעברית אינה שפת אימם. הישיבה שלהם יחדיו הופכת את הקבוצה ל'דבוקה שותקת', וזו משפיעה על המרצה, על תפיסת תפקידו, על פדגוגיות ההוראה שהוא בוחר ועל הדינמיקה בכיתה כולה. בעזרת מחקר אוטו-אתנוגרפי המבוסס על חוויות המרצים ועל ההמשגות שנתנו הסטודנטים והסטודנטיות עצמם לחוויות ההתבדלות, ביקשו החוקרים להבין מהן המוטיבציות לבחירה בשתיקה ובידול חברתי ובאיזה

אופן פרקטיקות אלה מתגמלות את הסטודנטים.

את החלק שעוסק בפנומנולוגיה של חווית ההוראה חותם מאמרו של מיכל ענבר וטליה שגיב. גם כאן התבססו המחברות על המתודולוגיה של אוטו-אתנוגרפיה כדי לפענח את ההשלכות הפדגוגיות שיש למפגש הרב-תרבותי, הפעם בין מרצה חילונית לסטודנטיות חרדיות. מחקרן של ענבר ושגיב מתמקד במפגשים אלו ובניסיון – הכושל לא פעם – לבנות גשר בין-תרבותי. המבט הרפלקטיבי שמאפשרת האוטו-אתנוגרפיה מפנה את השאלות אל המרצות עצמן ואל האופן שבו התנגדות ללמידה ואי-ההבנות יכולות לשמש מקור ללמידה ביקורתית. אך לשם כך, טוענות המחברות, נדרש סגל ההוראה להחזיק באי-הוודאות ולשחרר את השליטה המלאה בכיתה ובדינמיקה הלימודית, ובאופן זה לאפשר לידע חדש להיכנס לכיתה ולערער על הידע והלמידה האקדמית המקובלים.

חלקו השני של הגיליון מציע מבט רחב יותר על המפגשים היומיומיים ומאמץ נקודת מבט מקרו-חברתית. מאמרה של צפירה גרבלסקי, המתמחה בתקשורת לא מילולית, בוחן את אי-ההבנות, את הקצרים בתקשורת ואת פרקטיקת השתיקה שנדונו במאמרים הקודמים דרך קריאה של שפת הגוף והמחוות הבלתי-מילוליות. גרבלסקי מבחינה בהיבטים של שפת הגוף שהם מקור לקצרים בתקשורת, ולעומתם בהיבטים של שפת גוף החיוניים להצלחה פדגוגית בעת מפגשים רב-תרבותיים בכיתה. המחברת גורסת כי מחוות הגוף הן לא רק מקור ליצירת אי-הבנות, אלא גם מקור להעמקת מסרים וחידוד ההבנה בכיתות רב-תרבותיות.

מאמרו של רויטל סלע-שויביץ ועידית פינקלשטיין פונה לעסוק בשאלה היסודית: עד כמה חברי הסגל בקמפוס הרב-תרבותי סבורים שהם יכולים להתמודד עם הוראה רב-תרבותית ומוכנים לכך. הן מצאו כי מרצים ומרצות המחזיקים בעמדה חיובית כלפי הוראה רב-תרבותית באקדמיה סבורים שיש להם מסוגלות גבוהה להוראה זו. עוד נמצא במחקר כי ככל שסגל ההוראה מאופיין בשיתופי פעולה ותמיכה מקצועית, כך עולה גם רמת המסוגלות להוראה אקדמית בקבוצות מסוג זה. במילים אחרות, לפיתוח ולטיפוח חברי הסגל יש משקל רב בתרומה להוראה רב-תרבותית מוצלחת.

בסיום הגיליון מופנה המבט שוב אל הסטודנטים. מאמרה של יעל כהן-עזריה, החותם את הגיליון, מבקש להבין מהם המניעים של הלומדים להיכנס בשערי האקדמיה, זירה המאופיינת במתח בין-תרבותי ובאתגרים רבים ומורכבים. כהן-עזריה מבקשת לחשוף את שורשיו של החלום המקצועי והאישי של סטודנטים מהחברה הערבית, אשר הניעו אותם לבחור בלימודי תואר בחינוך וחברה בקריה האקדמית אונו, ולבחון את האופן שבו הם תופסים את השפעת בחירה זו עליהם כיום, בהיותם סטודנטים מן המניין, ואת השפעתה על עתידם כאנשי חינוך.

כבר מראשית הדרך הבנו כי המפגש עם הכיתות המגוונות תרבותית מבוסס רובו ככולו על דיאלוג. בחלקו, זהו הדיאלוג המובן מאליו: הדיאלוג שנוצר בין המרצה לסטודנטים, בין הסטודנטים לידע ובין הסטודנטים למוסד האקדמי. אולם המאמרים שבגיליון זה מרכיבים יחד תמונה החושפת דיאלוגים נוספים, אלו הפחות מוכרים או מובנים מאלהם: הדיאלוג שמנהלת המרצה בינה לבין עצמה; הדיאלוג בין המרצים והמרצות, שבו הם חולקים רגעי תסכול וכישלון, אך גם רגעים של הצלחה וגאווה; והדיאלוג בין המרצה לידע, המאפשר לבחון אותו ואת הרלוונטיות שלו בכל פעם מחדש. הדיאלוגים הללו דוחקים בנו לשאול את עצמנו שאלות חשובות על אודות

תפקידנו בכיתות מגוונות תרבותית. בעידן שנדרשת בו הכלה והכללה אך גם מתן מקום לייחודיות לצד שמירה קנאית על אוניברסליות אקדמית – הדיאלוג הכן הוא מרכיב קריטי להצלחת הלמידה.

אנו מאחלות לכם קריאה מהנה ומלמדת,
רחל הלל-אברהם, טליה שגיב ומיכל ענבר
עורכות במשותף